

Avrupa Birliği Anayasası:

SOSYAL HAKLAR AÇISINDAN KAÇIRILAN BİR FIRSAT*

Aziz Çelik

“Dört şey geri gelmez:

Atılan ok, söylenen söz, yaşanan hayat ve kaçırılan fırsat”

Arap Atasözü

Fransa ve Hollanda’da AB Anayasası için yapılan referandumlardan “hayır” çıkması “*liberalizmin yenilgisi*” ve daha sosyal bir Avrupa’nın yolunu açan bir “*zafer*” olarak ilan edildi¹. Oysa Anayasanın reddi tam tersi bir sonuca işaret ediyor. “Hayır” ile daha sosyal bir Avrupa yaratılması imkanı belirsiz bir geleceğe ertelenmiş oldu.

Tam adı “*Avrupa İçin Bir Anayasa Oluşturan Antlaşma*” olan, klasik Anayasalara göre son derece karmaşık bir metin olan ve biraz zorlamayla “Anayasa” etiketi iliştirilen antlaşmanın fiilen reddedilmiş olması liberalizm/sosyal haklar, ulus-devlet/küreselleşme ve uluslararası politika açısından önemli bir dönüm noktasına işaret ediyor. Anayasanın reddinin bir diğer sonucu da Türkiye’nin üyelik sürecini olumsuz etkileyecek ve belirsiz hale getirecek olmasıdır. Çünkü “hayır”ın arkasındaki güçlü motiflerden biri AB genişlemesine ve Türkiye’nin üyeliğine duyulan kuşkudur.

Anayasal Antlaşmaya “hayır” diyen üç temel tutumdan söz etmek mümkün: 1) Anayasal Antlaşmanın liberalizmi güçlendireceği ve sosyal hakları erozyona uğratacağı kaygısına dayalı “*radikal sol hayır*”-Bu tutum Avrupa solunu ikiye böldü-; 2) Yabancı düşmanlığına dayalı ve Avrupa bütünleşmesine karşı çıkan “*aşırı-sağ hayır*” ve 3) Anayasa’nın piyasayı sınırlandıracağı gerekçesine dayalı “*neo-liberal hayır*”. Bu durum karmaşık ve gönülsüz bir “hayır” koalisyonu yarattı.

Kendilerini katı Avro-kuşkucu olarak tanımlayan Avrupa Parlamentosundaki *Bağımsızlık ve Demokrasi Grubu* temel görevlerini Anayasa’ya karşı savaşmak ve bir bütün olarak AB’nin dağıtılması olarak belirtiyor². İngiliz liberalleri ise Anayasa’da yer alan *Temel Haklar Şartı*’nı, “*İngiltere’nin bin yıldır karşılaştığı en büyük tehdit*” olarak nitelendirmektedir³.

“*Avrupa Anti- Kapitalist Sol Partiler Platformu*” ise, Anayasa’nın, ‘serbest piyasa’nın mutlak önceliğini kutsadığını, özel mülkiyet ve piyasa ilişkilerine her türlü müdahaleyi hukuken yasakladığını ve ulusal düzeyde yüz elli yıllık işçi mücadeleleriyle elde edilmiş toplumsal kazanımlara hukuki bir statü vermeyi reddettiğini ileri sürerek “hayır” dedi⁴.

Anayasanın liberal olduğu iddialarına yanıt ise liberallerden geldi. Neo-liberal çevrelerin etkili yayın organlarından *The Economist* referandum öncesi çıkan sayısında (28 Mayıs-3 Haziran 2005) “hayır”ın hem Fransa hem de Avrupa için en hayırlı sonuç olacağını yazıyor ve Anayasayı liberal bulanlara, “*keşke öyle olsaydı ama gerçek ne yazık ki farklı*” diye kinayeli bir yanıt veriyordu.

Siyasi cephede bunlar olurken 34 ülkede 60 milyona yakın sendikalı işçiyi temsil eden ve ülkemizden TÜRK-İŞ, DİSK, Hak-İş ve KESK’in de üye olduğu Avrupa işçilerinin, çalışanlarının sendikal örgütü Avrupa Sendikalar Konfederasyonu (ETUC) ise Anayasaya eleştirel bir “evet” kararı alıyor; Anayasayı geçmiş AB antlaşmalarına göre açık bir ilerleme, sosyal haklar

* Bu yazı Türk-İş Dergisi Mayıs-Haziran 2005, Sayı 367’de yayınlanmıştır

¹Bu yöndeki değerlendirmelerin bir dökümü için bakınız: Aziz Çelik, “AB Anayasası için Bir Okuma Önerisi”, Birikim sayı 190, Şubat 2005; Aziz Çelik, “Hayır”ın ardından, Birikim sayı 195, Temmuz 2005.

² <http://www.iadgroup.co.uk/>

³ Robin Cook, “A strong Europe-or Bush’s feral US capitalism”, The Guardian, 29 Ekim 2004.

⁴ Avrupa Anti- Kapitalist Sol Partiler Platformu’nun 5 Aralık 2004 tarihli açıklaması.

açısından önemli bir gelişme olarak tanımlıyordu. ETUC bağlı bütün örgütleriyle birlikte “evet” kampanyası yürüteceğini açıklıyordu⁵.

Bu karmaşık durumu anlayabilmek için Anayasal Antlaşma metni ile “hayır” tutumunun arka planının ayrı ayrı ele alınması gerekiyor. Referandumda aslında Anayasal Antlaşma metni değil, genişlemeden işsizliğe; ulus-devletten küreselmeye; sosyal hakları koruma kaygısından avrokraziye (AB Bürokrasisi) duyulan tepkiye ve ülke içi iktidar savaşlarına varıncaya kadar pek çok çetrefil sorun Anayasaya indirgenerek oylandı. Yüksek işsizlik, genişlemenin yarattığı ucuz emek istilasası (sosyal damping) kaygısı, güvencesizlik, işletmelerin yer değiştirmesi kaygıları “hayır”ı tetikledi. Küresel piyasanın yarattığı tahribatın faturası Anayasaya kesildi. Nitekim Anayasal Antlaşma için “evet” çağrısı yapan *ETUC*, hayır sonuçlarından sonra yaptığı değerlendirmede “*Neoliberal olmayan Anayasa, sosyal Avrupalı ihmal eden hükümetlerin kurbanı oldu*” değerlendirmesini yaptı.

Anayasa neden ve nasıl hazırlandı?

AB'nin ve üye devletlerin yetki alanları ile bu yetkilerin niteliklerinin tam olarak belirlenmesi ve açıklığa kavuşturulması, AB Temel Haklar Şartının hukukî statüsünün belirlenmesi, kurucu antlaşmaların sadeleştirilmesi ve ulusal parlamentoların Avrupa bütünleşmesi içindeki rollerinin belirlenmesi amacıyla⁶, hazırlanan Anayasal Antlaşma Avrupa Konvansiyonu tarafından yaklaşık bir buçuk yıl süren bir çalışmayla (Şubat 2002-Temmuz 2003) hazırlandı.

Anayasa hazırlık sürecinde, demokratikliği tartışma konusu olan “*hükümetler arası*” mekanizma değil, daha şeffaf ve katılımcı bir yöntem olan konvansiyon yöntemi tercih edildi. Konvansiyon'da, AB üyesi hükümetlerden birer, ulusal parlamentolardan ikişer temsilci ve Avrupa Parlamentosu ile Avrupa Komisyonu temsilcileri yer aldı. Ayrıca Konvansiyon'da, 10'u Mayıs 2004'te üye olan 13 aday ülke, Ekonomik ve Sosyal Komite, Bölgeler Komitesi, Avrupa Ombudsmanı, Sivil Toplum Örgütleri ve Üniversiteler gözlemci statüsünde temsilci bulundurdular. Böylece sosyal taraflar (sendikalar da) Anayasanın yapıma sürecine katılma olanağı buldular. Anayasa ne doğrudan halkların iradesine, kurucu bir iradeye dayalı olarak, ne de kapalı kapılar ardında hazırlanmıştır; melez bir yöntem tercih edilmiştir.

AB Anayasanın en önemli özelliği, çok dağınık olan AB mevzuatının (Roma Antlaşması ve onu değiştiren Tek Avrupa Senedi, Maastricht Antlaşması, Amsterdam Antlaşması ve Nice Antlaşması) sadeleştirmesidir. Bu çerçevede eski antlaşmalarda var olan pek çok hüküm büyük ölçüde Anayasa'ya aktarılmıştır. Özellikle ekonomi ve parasal politikaya ilişkin hükümler mevcut Topluluk Antlaşmasından Anayasa'ya aktarılmıştır. Aynı şekilde Avrupa Merkez Bankasına ilişkin hükümler de halen yürürlükteki antlaşmadan Anayasa'ya aktarılmıştır. Bir diğer ifadeyle AB'nin benimsemiş olduğu ekonomik ve parasal politikalara ilişkin hükümler Anayasa ile aynen devam etmektedir. Bu politikaların yaratmış olduğu kısıtlar, sakıncalar ve yeni liberal yönelimler kuşkusuz devam etmektedir.

Ancak Anayasayı mevcut durumdan ayırt eden yan bu değil. Anayasal Antlaşmada insan hakları ve sosyal haklar açısından koruyucu çok sayıda yeni hüküm yer almaktadır.

Anayasanın Yaslandığı Değerler

Anayasanın amaç maddeleri AB'yi temel insan hakları üzerine kurulu bir birlik olarak tanımlamakta ve sosyal haklara geleneksel insan hakları bağlamında ele almaktadır.

Anayasanın ikinci maddesinde Birliğin “*insan onuru, özgürlük, demokrasi, eşitlik, hukuk devleti ve insan haklarına saygı temelinde kurulduğu*” belirtilmekte ve “*çoğulcu toplum, hoşgörü,*

⁵ 13-14 Ekim 2004 tarihli ETUC Yönetim Kurulu Kararı

⁶ Özgür Tonus ve Sanem Baykal, Avrupa Birliği Anayasal Antlaşma Taslağı Üzerine Değerlendirmeler. www.ceterisparibus.net

adalet dayanışma ve ayrımcılığın reddinin üye ülkelerin ortak değerleri olduğu” vurgulanmaktadır.

“Birliğin Amaçları” başlıklı üçüncü maddede “Birliğin dengeli bir ekonomik büyümeye, rekabet gücü yüksek sosyal piyasa ekonomisine dayalı tam istihdam ve sosyal ilerlemeyi amaçlayan sürdürülebilir bir kalkınma için çalışacağı” belirtilmektedir. Buradaki sosyal piyasa ekonomisi vurgusu özellikle önemlidir. Çünkü halen yürürlükte olan AT Antlaşmasının İlkeler Bölümünde (m. 4) *serbest rekabete dayalı açık piyasa ekonomisi* kavramına yer verilmekte ve böylece *sosyal piyasa ekonomisi* kavramı ilk kez antlaşmasal ve ilkesel bir nitelik kazanmış oldu.

Üçüncü madde ayrıca, Birliğin sosyal dışlanma ve ayrımcılıkla mücadele edeceğini, sosyal adaleti ve korumayı, kadın ve erkekler arasında eşitliği, kuşaklar arasında dayanışmayı ve çocuk haklarını güçlendireceğini vurgulamaktadır. Görüldüğü gibi Anayasa sosyal hakların özelleştirilmesinden değil sosyal adalet ve korumanın güçlendirilmesinden söz etmektedir.

Anayasa’nın yedinci maddesi ise İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesinin (İHAS) AB hukukunun genel ilkelerini oluşturacağını belirtmektedir. Anayasa, İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesini (İHAS) temel almakta ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) ve Avrupa Toplulukları Adalet Divanı (ATAD) kararlarını bağlayıcı kabul etmektedir. ATAD’a göre toplu pazarlık hakkı, piyasa hukukunun üstündedir.

ATAD’ın sendikal haklarla ilgili en önemli kararı kuşkusuz *Albany* kararıdır. Bu karar, toplu pazarlık hakkının korunması açısından yaşamsal öneme sahiptir. Albany Davasında (67/96, 115-117/97 ve 219/97), ATAD bir Hollanda şirketinin toplu iş sözleşmelerinin Topluluğun rekabet kurallarını çiğnediği yolundaki iddiasını reddetmiş ve toplu iş sözleşmelerinin, topluluk hukuku açısından yasallığını onaylamıştır⁷.

Karar toplu iş sözleşmelerinin topluluk rekabet hukuku karşısındaki durumunu netleştirmiş ve toplu sözleşme özgürlüğü ve özerkliğini topluluk düzeyinde güvenceye almıştır. *Albany* kararı ATAD’ın en önemli iş hukuku kararlarından biri olarak kabul edilmektedir⁸. Mahkeme kararında sosyal politikanın en az rekabet kuralları kadar dikkate alınması gerektiğini vurguladı.

Anayasa ile Bakanlar Konseyinin, Anayasa’da aksi kararlaştırılmayan durumlarda nitelikli çoğunlukla karar alması esası getirilmekte, nitelikli oy çoğunluğu için gerekli oran düşürülmekte ve böylece nitelikli çoğunlukla karar alma kolaylaştırılmaktadır. Sosyal politika alanında pek çok konunun nitelikli oy çokluğuyla karara bağlanması nedeniyle bu değişiklik sosyal politikaya ilişkin düzenlemelerin daha kolay yasalaşmasını sağlayacaktır. Ancak liberaller, bu değişikliğin daha fazla kural yaratacağını ve Avrupa’nın rekabetçiliğini olumsuz etkileyeceğini ileri sürmektedirler⁹.

Anayasa hazırlık sürecine katılan ETUC’un görüşlerinin önemli bölümü Anayasa’ya yansdı. Konvansiyonun Anayasa tartışmaları sırasında ETUC, eksikliklerine rağmen Temel Haklar Şartı’nın AB Anayasasının temel bir parçası olması gerektiğini ve İHAS’ın AB açısından bağlayıcı norm olmasını savundu. ETUC “sosyal piyasa” ekonomisi kavramı yanında, mevcut AB Antlaşmalarında yer alan “yüksek bir istihdam düzeyi” teriminin de “tam istihdam” olarak değiştirilmesini istedi. Ve sonuçta Anayasa taslağı, *tam istihdam* ve *sosyal piyasa* kavramlarına yer verdi. ETUC ayrıca nitelikli çoğunlukla karar alınmasının ilke haline gelmesi ve Avrupa Parlamentosunun rolünün artırılması gerektiğini savundu¹⁰. ETUC Anayasa ile

⁷ Daniel C. Vaughan-Whitehead, **EU Enlargement Versus Social Europe? The Uncertain Future of the European Social Model**, Cheltenham, Edward Elgar Publishing Limited, 2003, s.43.

⁸ Brian Bercusson, “Protecting collective agreements”, **Thompson Labour and European Law Review**, Issue 41 (December 1999)

⁹ Roland Vaubel, “Europe’s faster route to too much regulation”, *Financial Times*, 14 Kasım 2003.

¹⁰ ETUI, s 10-11.

değerlendirmesinde, Anayasasının mükemmel olmadığı beklenenden daha az hedefin Anayasada gerçekleştiğini vurgulamakta ancak zayıflıklarına rağmen Anayasayı ileriye atılmış bir adım olarak tanımlamaktadır. ETUC'a göre Anayasa mevcut AB antlaşmaları ile karşılaştırıldığında daha iyi bir metindir ve desteklenmesi sendikalar için tek gerçekçi yaklaşımdır. ETUC'a göre; küreselleşme, çok uluslu sermaye ve yeni liberalizme karşı mücadele etmek sendikalar için güçlü sosyal değerlere sahip bir AB'yi gerektirmektedir. Anayasa bunun için bir başlangıç noktası olabilir¹¹. ETUC, yeni hedefini Anayasasının eksik yanlarının giderilmesi için mücadele olarak tanımlamaktaydı.

Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı ve “Hayır”ın Anlamı

Anayasasının sosyal politika açısından en önemli yönlerinden biri AB Temel Haklar Şartının, Anayasasının ikinci bölümüne olduğu gibi aktarılmış olmasıdır. Nice 2000 Zirvesinde ilan edilen *Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı*, temel hak ve özgürlüklerle ilgili düzenlemeleri içermekte, sosyal haklara da ayrıntılı bir biçimde yer vermektedir. Anayasa'dan önce AB mevzuatı açısından bağlayıcı niteliği olmayan, ve bir politik bildirme olarak kabul edilen Temel Haklar Şartı AB Anayasasının ikinci bölümünü oluşturmaktadır.

AB Anayasası böylece tarihteki ilk *ulusal-üstü* demokrasiyi yaratmaktadır. Temel Haklar Şartı, Anayasasının temel bir parçası haline gelmesiyle yasal bağlayıcılığa kavuşmuştur ve Adalet Divanı tarafından yargılamalarda esas alınacaktır. Böylece 200 yıllık insan hakları tarihinde sosyal refah hakları standart insan hakları olarak saygın bir yere kavuşmuştur.¹² Temel sosyal haklara AB Anayasasında yer verilmesi özellikle AB Sosyal sistemini fazla katı bulan ve esnekleştirilmesi isteyen yeni liberaller tarafından eleştirilmektedir. Sosyal haklar bildirgesinin piyasaları daha rekabetçi yapmaya çalışan liberal güçleri yavaşlatmakla tehdit ettiği, rekabetçilik ve esneklikten geriye doğru giden ciddi bir adımı temsil ettiği iddia edilmektedir. Anayasa'da yer alan sosyal hakların işverene ve devlete yeni yükler getireceği, özellikle de Anayasa taslağında yer alan iş güvencesine ilişkin hükmün en fazla zarar verici hüküm olduğu ileri sürülmektedir¹³.

Temel Haklar Şartı; Avrupa Birliği Antlaşması, Topluluk Antlaşmaları, İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi, Topluluk ve Avrupa Konseyi tarafından kabul edilen Sosyal Şartlar ve ATAD ve AİHM'in içtihat hukukundan kaynaklanan hakları yeniden teyit etmektedir. Temel haklar şartı, “Onur”, “Özgürlükler”, “Eşitlik”, “Dayanışma”, “Vatandaşlık Hakları”, “Adalet” bölümlerinde klasik insan haklarından, siyasal ve sosyal haklara kadar toplam 50 temel insan hakkını güvenceye almaktadır. Bu haklardan bir bölümü ilk kez bir Anayasa'da düzenlenmektedir.

Temel Haklar Şartı ile sosyal haklar ve toplu işçi hakları Anayasal bir statüye kavuşmakta: Sendika, toplu pazarlık ve grev haklarına temel haklar olarak yer verilmektedir. (Mevcut AB antlaşmalarında bu konuda açık hükümler yoktu).

İş güvencesi, sosyal dışlanma ve yoksullukla mücadele; sosyal adalet ve sosyal koruma; kadın ve erkekler arasında tüm alanlarda eşitlik sağlanması ve ayrımcılıkla mücadele; adil ve kurallara uygun çalışma koşulları; çocuk işçiliğinin yasaklanması; sosyal güvenlik ve sosyal yardım hakkı gibi pek çok sosyal hak Anayasada yer alıyor. İşçilerin 150 yıllık kazanımlarının önemli bir bölümü AB düzeyinde Anayasal norm haline gelmektedir. İş güvencesi ilk kez bir Anayasal metinde açık bir hak olarak tanınmaktadır (Bakınız: Çerçeve).

Anayasa, sosyal hakları temel insan hakkı saymanın yanında “idam cezasının yasaklanması”, “herkesin bedensel ve fiziksel bütünlüğüne saygı gösterilmesi”, “insan bedeninin ve onun parçalarının satılmasının yasaklanması”, “insan klonlamanın yasaklanması”, “insan

¹¹ ETUC, 2004.

¹² The Greens, agy.

¹³ Georges De Menil, “Europe’s reforms will curb economic flexibility”, Financial Times, 4 Ağustos 2003.

ayıklanmasının ve insan türünün ıslahına yönelik çalışmaların yasaklanması”, “kişisel bilgilerin korunması”, gibi son dönemlerde biyoteknoloji ve iletişim teknolojilerinde ortaya çıkan insan hakları sorunlarına da yanıt vermektedir.

Avrupa Anayasasının asıl ağırlığı temel insan haklarına verilmiştir ve ilk kez bir anayasa, yönetsel yetkilere sahip bir organ tarafından oluşturulan belge bu derece geniş temel insan hakların kataloguna sahiptir. AB Anayasası ile AB yurttaşlarının bütün dünyadaki en ileri insan haklarına sahip oldukları belirtilmektedir¹⁴. Alman filozof Jürgen Habermas'ın değerlendirmesiyle AB Temel Haklar Şartı, Avrupalıların ortak değerlerinin olağanüstü bir anlatımıdır. Temel Haklar Şartı, “dört özgürlüğün” ötesine geçmekte (mal, hizmet, para ve kişilerin serbest dolaşım özgürlüğü) Avrupa projesi ile ilgili toplumsal bir vizyonu göstermektedir.

“Anayasa'ya hayır” diyenlerin gözden kaçırdıkları nokta şudur: Anayasa reddedilirse AB'nin ekonomi ve para politikasına ilişkin mevcut hükümleri ve yeni-liberal yönelimleri sürececek, çünkü bunlar halen yürürlükte olan antlaşmalarda var. Anayasanın reddi ile mevcut antlaşmalar yürürlükte kalmaya devam edecek. Anayasa'ya hayır diyenler asıl olarak Temel Haklar Şartı'na hayır demişlerdir.

Anayasanın sosyal haklara yer vermesi Avrupa radikal solu tarafından küçümsenerek bu düzenlemelerin göstermelik olduğu söylenmekte hatta lokavt da dahil olmak üzere sermayenin haklarının tartışılmaz bir biçimde garanti altına alınıp anayasa maddesi katına yükseltildiği ileri sürülmektedir. Küçümsenen Temel haklar Şartı'nı ETUC şöyle değerlendiriyor: “*Temel Haklar Şartına Anayasa'da yer verilmesi, Şarta yasal olarak bağlayıcılık kazandıracak ve Şart Avrupa Adalet Divanı yargılamalarında esas alınacaktır. Şart temel hakları güçlendirmekte -sosyal ve sendikal haklar dahil- onları daha görünür kılmaktadır*”

Anayasa, Grev ve Lokavt

Anayasa'ya yöneltilen eleştirilerden biri de lokavtı Anayasal bir düzenleme haline getirmiş olduğu iddiasıdır. Anayasa'nın II-28. maddesi *Toplu Pazarlık ve Eylem Hakkı* başlığı ile “*çalışanlar ve işverenler ... çıkarlarını korumak amacıyla greve gitmek de dahil olmak üzere, toplu harekete geçme haklarına sahiptirler*” ifadesine yer vermektedir. Maddede yer alan grev hakkı kuşkusuz sadece işçilere tanınmış bir haktır. Diğer bir ifadeyle işçilerin grev hakkı açıkça zikredilirken ve lokavta açıkça yer verilmeyerek, işçi ve işverenler için “*toplularak harekete geçme*” hakkından söz edilmiştir. “*Toplu olarak harekete geçme*” ifadesi lokavtı çağrıştırmaktadır ve bu nedenle ETUC bu ifadeye itiraz etmiştir. Ancak dikkat edilmesi gereken nokta Anayasa'da grev ve lokavt arasında bir eşitlik kurulmamış ve lokavta açıkça yer verilmemiş olmasıdır. Ayrıca Avrupa Konseyi'nin Avrupa Sosyal Şartı da benzer bir ifadeye yer vermektedir. Avrupa Sosyal Şartı'nda yer alan “toplularak eylem hakkı”nın lokavtı grevle eş değer hale getirmeyeceği ve bu nedenle lokavtı açıkça bir hak olarak tanımamış ülkelerin eleştirilemeyeceği belirtilmektedir¹⁵. Bu çerçevede Anayasa'da yer alan düzenlemenin de bir grev-lokavt eşitliği anlamına gelmediğini söylemek mümkündür. Dahası İngiltere Temel Haklar Şartını “grevciler şartı” olarak lanetlemektedir¹⁶.

Uluslararası sosyal hukuk ve karşılaştırmalı hukukta lokavta ilişkin farklı düzenlemeler söz konusudur. Ancak genel kabul gören yaklaşım grev-lokavt denkleğinin kabul edilmemesi yönündedir. Bazı AB ülkelerinin Anayasa ve yasaları lokavtı bir hak olarak tanıırken, bazıları bu konuda düzenleme içermemektedir. Örneğin İsveç Anayasası lokavtı grevle eşit bir hak olarak tanımıştır. İspanya Anayasası da işverenlerin kolektif mücadele araçlarını güvence altına

¹⁴ Jeremy Rifkin, *The European Dream, Polity*, 2004, s. 209-213.

¹⁵ Mesut Gülmez, “Toplu Pazarlık ve Grev Hakları ve Türkiye”, *Avrupa Sosyal Şartı ve Türkiye Kolokyumu*, Ankara, 1993. s.139-140

¹⁶ ETUC Basın Açıklaması, 17.06.2004

almıştır. Ancak Fransız, İtalyan ve İsviçre anayasalarında lokavttan söz edilmemiştir. Almanya'da federal ya da eyalet anayasalarında lokavta ilişkin hüküm yoktur ancak lehte ve aleyhte farklı yargı kararları vardır. Yasa düzeyinde ise, Fransa'da lokavt düzenlenmemiştir. Ancak Fransız yargısı belli durumlar dışında lokavtı hukuka aykırı saymakta, ancak hukuka aykırı bir grev durumunda ise lokavtı meşru kabul etmektedir. İngiliz yasalarında ise lokavt bir hak olarak tanınmıştır. Almanya'da yasal bir düzenleme olmamasına karşın lokavt hakim hukukuyla bir hak olarak kabul edilmektedir¹⁷.

Sonuç: Heba edilen fırsat

Anayasal Antlaşma ile tıpkı Avrupa Konseyi'nin İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi (İHAS) ile oluşturduğuna "insan hakları alanı"na benzer bir alanın AB düzeyinde de oluşturulması hedefleniyordu. Anayasa ile AB'nin; İHAS, BM Antlaşmaları ve Avrupa Sosyal Şartı'na bağlılığın ilan edilmesi bu yönde önemli bir irade anlamına gelmekteydi. Böylece AB "salt pazar"ın ötesine geçebilecekti.

Anayasa, "salt pazar" Avrupasının aşılması noktasında harcanmış bir fırsattır. Anayasal Antlaşmanın reddi "salt pazarın" ötesine geçilmesini engellemiş, ekonomik ve parasal birlik dışındaki alanlarda AB ölçekli karar süreçlerinin cılız kalmasına yol açmıştır.

"Hayır", AB'nin güçten düşmesine ve yorulmasına yol açacak ve AB'yi bir *tereddüt ve belirsizlik* dönemine sokacaktır. Bu süreçte Avrupa'yı ayırt edici hale getiren yaklaşımlar (özellikle sosyal koruma ve sosyal politika) sönmüş olacak; AB, ABD'nin gölgesinde kalacaktır. Uluslararası politika açısından "hayır"dan en çok yaralanacak olanlar Bush ve neo-conlar (yeni muhafazakarlar) olacaktır.

Anayasa'nın reddi, AB'nin liberal düzenlemelerinin reddi anlamına gelmiyor. Anayasa reddedildiğinde liberal hükümleri içeren mevcut antlaşmalar yürürlükte kalacak. "Hayır", mevcut liberal düzenlemelerin çok daha elverişsiz koşullarda sürmesi anlamına geliyor. Bu yüzden "daha sosyal bir Avrupa" kaygısıyla "hayır" diyenler pratik olarak liberal hükümleri değil, sosyal hükümleri; mükemmel için mümkünü reddetmiş oldular. Anayasal Antlaşmanın reddi yeni-liberallerin hiçbir itirazının olmadığı mevcut "ekonomik anayasa" ile yola devam edilmesi anlamına gelecektir.

Anayasanın reddinin daha iyi bir Anayasa yapmaya imkan sağlayacağı fikri bir illüzyondur. Anayasal Antlaşmaya hayır diyen Fransa'nın AB içindeki etkisi iyice zayıflayacağı için diğer üyeleri yeniden müzakereye zorlaması neredeyse imkansızdır. Öte yandan Anayasal Antlaşmanın bu haline bile karşı olan ve Maastricht Antlaşması (1992) ile amaçlarına ulaşan neo-liberallerin daha sosyal bir Anayasa'ya şiddetle ayak direyecekleri ve Avrupa'daki siyasi rüzgarın sosyal korumacılıktan değil yeni-liberalizmden estiği sır değildir. Bu nedenle gerçekçi tutum Anayasayı reddetmek değil onu değiştirmek olarak tanımlanmalıdır.

¹⁷ Murteza Aydemir, Türk hukukunda ve mukayeseli hukukta grev hakkı ve lokavtın sınırları, Selülöz-İş Sendikası yayınları, 2001, s.65-75

AB ANAYASASINDA YER ALAN SOSYAL HAKLARDAN BAZILARI

Madde 12 - Toplanma ve örgütlenme özgürlüğü

1. Herkes, barışçıl bir biçimde toplanma özgürlüğü ile her düzeyde, özellikle siyaset, sendika ve yurttaşlıkla ilgili konularda örgütlenme özgürlüğü hakkına sahiptir. Bu, herkesin kendi çıkarlarını korumak için sendika kurma ve sendikalara girme hakkını da içerir.

Madde 23 - Erkekler ve kadınlar arasında eşitlik

Erkekler ve kadınlar arasında eşitlik, istihdam, çalışma ve ücret konularını içerecek şekilde tüm alanlarda sağlanmalıdır.

Madde 27 – İşletmelerde işçilerin bilgilendirilmesi ve işçilere danışılma hakkı

Topluluk mevzuatı, ulusal yasalar ve uygulamalarda öngörülen durumlar ve koşullarda işçiler veya temsilcilerine, uygun düzeylerde zamanında bilgi verilmesi ve danışmalarda bulunulması güvence altına alınmalıdır.

Madde 28 - Toplu sözleşme görüşmeleri yapma ve eylem hakkı

Birlik yasaları ile ulusal yasalar ve uygulamalar gereğince, çalışanlar ve işverenler veya bunları temsil eden örgütler, uygun düzeylerde toplu sözleşmeler müzakere etme, sonuca bağlama ve çıkar uyumsuzluğu durumunda kendi çıkarlarını korumak amacıyla greve gitme de dahil olmak üzere, toplu olarak harekete geçme haklarına sahiptir.

Madde 29 - İşe yerleştirme hizmetlerinden yararlanma hakkı

Herkes, işe yerleştirme hizmetinden ücretsiz olarak yararlanma hakkına sahiptir.

Madde 30 – Geçerli bir nedene dayanmayan işten çıkarmaya karşı koruma (iş güvencesi)

Her işçi, Topluluk hukuku ve ulusal yasalar ve uygulamalara göre geçerli bir nedene dayanmayan işten çıkarmaya karşı korunma hakkına sahiptir.

Madde 3. - Adil ve kurallara uygun çalışma koşulları

1. Her işçi, kendi sağlığı, güvenliği ve onuruna saygı gösteren çalışma koşullarının sağlanması hakkına sahiptir.

2. Her işçi, azami çalışma saatlerinin sınırlandırılması, günlük ve haftalık dinlenme dönemleri ve yıllık ücretli izin hakkına sahiptir.

Madde 32 - Çocuk işçiliğin yasaklanması ve çalışan gençlerin korunması

Çocuk işçi çalıştırılması yasaktır. Gençler için daha elverişli olabilecek kurallar saklı kalmak üzere ve sınırlı istisnalar dışında istihdam edilmek için asgari yaş sınırı, zorunlu eğitimin tamamlanması için belirlenen asgari yaştan daha düşük olamaz.

İşe alınan gençler, yaşlarına uygun çalışma koşullarında çalıştırılmalı ve ekonomik sömürüye ve emniyetlerine, sağlıklarına veya fiziksel, ruhsal, ahlaki veya sosyal gelişimlerine zarar verme olasılığı bulunan veya eğitimlerini engelleyebilecek her türlü işe karşı korunmalıdır.

Madde 34 - Sosyal güvenlik ve sosyal yardım

1. Birlik, Topluluk hukuku ve ulusal yasalar ve uygulamalarda belirtilen usullere göre analık, hastalık, iş kazaları, bakıma muhtaç olma veya yaşlılık gibi durumlarda ve işsiz kalma durumunda koruma sağlayan sosyal güvenlik yardımları ve sosyal hizmetlerden yararlanma hakkını tanımakta ve saygı göstermektedir.

2. Avrupa Birliği'nde yasal olarak ikamet eden ve dolaşan herkes, Topluluk hukuku ve ulusal yasalar ve uygulamalara göre sosyal güvenlik yardımları ve sosyal kolaylıklardan yararlanma hakkına sahiptir.

3. Sosyal dışlanma ve yoksullukla mücadele için Birlik, Topluluk hukuku ve ulusal yasalar ve uygulamalarda belirtilen usullere göre, yeterli kaynaklardan yoksun olan herkes için uygun bir yaşam sağlamak amacıyla sosyal ve konut yardımından yararlanma hakkını kabul etmekte ve saygı göstermektedir.

